

Др Мирјана Марковић¹

САВРЕМЕНИ МЕДИЈИ И ОБРАЗОВАЊЕ

ТЕЛЕВИЗИЈА И ОБРАЗОВАЊЕ У САВРЕМЕНОМ ИНФОРМАЦИОНОМ ДРУШТВУ

Извод: Образовање је процес којим заједница тежи да оспособи појединце за живот и рад у њој. На тај начин покушава да пренесе своју културу, укључујући и стандарде по којима би волела да људи живе. Оно што се посебно уочава у образовној мисли последњих неколико година јесте ентузијазам са којим је образовање прихваћено као инструмент за остваривање друштвених идеала. Са развојем науке и све већим пробојем технике у све сегменте друштвеног живота, дошли смо до тога да нове технологије преузимају све већу улогу у развоју сваке индивидуе. Телевизија је постала медиј који прате све старосне категорије. Све већи проценат људи седи поред телевизијских екрана и више часова дневно. Својим садржајима телевизије на себе преузимају и образовну улогу, поготово путем научно-образовним програмима те постају погодно средство образовања како младих, тако и осталих генерацијских структура.

Кључне речи: образовање, култура, наука, техника, телевизија.

Abstract: Education is the process by which the community seeks to empower individuals to live and work in it. In this way, trying to convey their culture, including the standards by which they would like to live. What is particularly noticeable in the educational thought in recent years is the enthusiasm with which education is accepted as an instrument for achieving social ideals. With the development of science and increasing the breakthrough technology in all segments of society, we came at a time when new technologies take on greater roles in the development of each individual. Television has become a medium which accompany all age groups of people. A growing percentage of people sitting next to TVs and more hours a day. Television take role of education, particularly through scientific and educational programs and become a convenient means of education to youth and other generational structure.

Keywords: education, culture, science, technology, television.

Уводна разматрања

---

¹ Висока школа за образовање васпитача, Пирот
mamirjana@gu.ni.rs, Mirjana Marković, ul. Ćirila i Metodija 29. 18300 Pirot.

Прве идеје о потреби формалног образовања за новинарску професију појавиле су се у Америци у 18. веку. Оне су настале као реакција на појаву и убрзани развој комерцијалних медија, за које се сматрало да не поштују јавну етику и да воде ка „моралном загађењу“ јавне сфере. Најстарији писани трагови о предлогу образовања за новинаре потичу из 1799. године (*Образовање за медије, искуства, искушења и перспективе*, 2006: 9).

Имајући у виду значај телевизије у процесу образовања, уредници и власници телевизијских мрежа омогућили су да “образовна телевизија буде развијена у већини европских земаља. У многим земљама, преподневни а често и поподневни часови посвећени су емисијама за школу и универзитете, а настају обично у сарадњи са Министарством образовања” (Џинић, 1978: 39). Потреба да се истражи постојећи систем образовања за медијска занимања у Србији потиче из широко распрострањеног незадовољства квалитетом медијске продукције како међу публиком, тако и међу самим медијским професионалцима. Кршење професионалног стандарда и етичких правила професије само је један од израза тог ниског квалитета, који је последица дејства низа чинилаца, а међу њима и неповољног положаја медија у друштву и неповољног статуса медијских професија (Џинић, 1978: 39).

Свако образовање, па и образовање путем телевизија, без обзира на свој коначни циљ има четири основне функције: нормативну, сазнајну, емоционалну и актуелизирајућу. Нормативна функција има за циљ усвајање друштвених норми и вредности и самим тим испуњава својеврсну социјализаторску функцију. Сазнајна функција усмерена је ка усвајању нових знања и информација, као и ка подстицању интелектуалних способности и развијању културе рада. Емоционална функција подразумева грађење емотивног односа ка појавама, процесима и вредностима, а истовремено и ка себи, другима и свету у коме живимо. Актуелизирајућа функција као основни циљ има подстицање личности на самореализацију. Како свака јединка у периоду одрастања и у процесу образовања тежи да буде примећена и прихваћена тако и успешан образовни процес захвата више од пуне и хладне трансмисије знања. У њему је неопходно подстицати и истицати врлине као награду за радознале, амбициозне, самопрегорне и оне спремне на одрицање (Јовановић, 2005: 208-209).

Телевизија и образовање

Образовна компонента дубоко је укореењена, осим у емисијама школског, образовног и научног програма, великим делом и у онима које стварају класични документаристи. Као илустрација неког казивања најчешће се користе играни пасажии. Као основни метод презентације грађе веома често су примењени и у документарним, емисијама школског, образовног и научног програма, па и оним музичке садржине, које такође могу имати документаристички приступ аутора. Нема “чистих” жанрова, потпуно издвојених и издиференцираних. Свеприсутно мешање средстава изражавања је нужност, која је проистекла из императива просвећивања и ширења знања. Али и из жеље да програми, испуњени чињеницама буду живљи, занимљивији и атрактивнији захваљујући дијалозима у интерпретацији глумаца (Mek Kvin, 2000: 107-108).

Образовна функција телевизије у данашње доба постаје све значајнија. Тим пре што по неким истраживачима, људи радо седе поред својих телевизора и гледају занимљиве емисије из редакције културно - образовног школског програма. Значај

средстава масовног комуницирања је нарочито "у томе што се у савременим друштвима она појављује као један од доминантних фактора процеса акултурације, социјализације и остваривања континуитета у развоју друштва. То је посебно важно у нашем друштву, у коме медији (добрим делом захваљујући манама и недостацима образовног и васпитног система) преузимају и даље развијају улогу некомуникационих система (школе, друштвенополитичких организација) и примарних група (породице, вршњака, и сл.)" (М. Баћевић и група аутора, 1979: 15).

Образовна функција телевизија нарочито је ефикасна уколико се телевизијски програми прате у групи (нпр. групно гледање телевизијских емисија). Том приликом јавља се могућност вођења интрагрупне полемике и дискусије. У овом случају може се применити социјализаторски принцип утицаја групе на мењање и формирање ставова њених чланова.

С обзиром да "телевизија проширује видике гледалаца и помаже им да своје знање обогате и боље упознају свет: разне земље и народе, природне лепоте, социјалне проблеме, политичке и културно – просветне прилике и сл" (Ђорђевић, 1979: 27), она може имати изузетан утицај на гледаоце. Може их упознати са далеким крајевима, народима, њиховим насеобинама, природним и културним богатствима. Телевизија може бити значајно помоћно средство у образовању, које "је постало широка област која:

1. је интердисциплинарна, холистичка у својој примени;
2. бави се међуодносима човековог и природног система;
3. посматра околину у њеној свеобухватности и укључујући друштвене, политичке, економске, моралне, естетске и технолошке аспекте;
4. односи се подједнако на локалну и глобалну димензију, као и на димензије прошлост / садашњост / будућност;
5. подстиче развој сензитивности, свести, разумевања, критичког мишљења и вештина решавања проблема;
6. подстиче активну улогу у процесу учења;
7. наглашава активну одговорност појединца; користи широк спектар техничких учења и преношења знања, са посебним нагласком на практичним активностима и непосредном искуству" (Кораћ, 1992: 2)

Емисијама се делује поред рационалне и на емоционалну компоненту свести и остварују општи циљеви образовања:

1. обезбеђивање могућности за стицање релевантних знања и информација неопходних за промишљен однос према окружењу;
2. подстицај развоја свести о локалном и глобалном окружењу;
3. подстицај за формирање ставова о личном одговорном односу према средини која нас окружује;
4. стварање здравих модела понашања према животној средини (за појединце, групе и друштво у целини) (Мусић, Брдар, 2002: 103).

Образовање путем телевизија доприноси не само очувању човекове средине, већ и њеном унапређивању и то како природној, тако и друштвеној компоненти, на тај начин утиче се и на остваривање услова живота који су у све већој мери сагласни са човековом природом и омогућавају његово испољавање као стваралачког, слободног и вредносног бића. “Емисије научног програма, као што се може претпоставити, реализују се с намером да гледаоци буду информисани о научним истраживањима, сазнањима и предвиђањима, да буду упознати са разним феноменима у природи, техници, људском организму, животињском свету у дубинама мора, у физици, астрономији, информатици, психологији, људском друштву у прошлости и данас...”(Илић, 2006: 175). Дакле, можемо закључити да је функција научног програма да подучава, разјашњава, популарише све области науке и омогућава рад на самом себи, који постаје одговор на изазов средине и времена, јер развој личности није могуће замислити без сталног учења. А “учење је живљење и живљење је учење”(Т. Clarke, S. Clegg , 1998: 28).

Као најважније дидактичке функције телевизије можемо навести:

1. приближавање стварности која није доступна у процесу учења;
2. буђење интереса према предмету сазнања (у овом случају екологије);
3. развијање способности опажања, активности, маште и мишљења (Ђорђевић, 1979: 28).

Последњих неколико деценија догодило се најинтензивније загађење свих компоненти животне средине на Планети. Брзи развој индустријског друштва намеће и ново образовање за 21. век, како би се живот на Земљи могао одржати. “Развијање свести о потреби заштите животне средине, значи и изграђивање њиховог правилног односа према природи. То подразумева формирање одређеног еколошког начина мишљења, што треба постићи првенствено васпитањем и образовањем”(Пауновић, 1987: 203). Зато образовна функција телевизије треба да омогући редефинисање односа ширих друштвених слојева према природи и промену њиховог понашања. Јер, гледаоци се адаптирају знањем, а образовање их оспособљава да своје понашање усклађују са потребом квалитетног живљења. У време изражене угрожености животне и радне средине, еколошка едукација свих друштвених категорија је неминовност. Зато се у последњих неколико година све више указује на значај квалитетног остваривања васпитних задатака електронских медија, а посебно телевизије у области заштите животне средине. Захваљујући и својој образовно-информативној функцији у формирању погледа на свет, еколошким садржајима у својим емисијама телевизија омогућава човеку да усклади своје понашање са савременим схватањем квалитета живота.

Путем телевизије “не преносе се само информације, већ се врши и одређени васпитни утицај на људе”(Николић, 2003: 98). Она са лакоћом звуком и сликом приказује постојеће стање у свету који нас окружује. Телевизија нам преноси слике еколошких катастрофа, ратних разарања, глобалних катастрофа, рачунајући на изазивање снажних емоција код гледалаца, чиме доприноси модификовању њиховог начина размишљања и понашања.

Постао је тренд да „савремено васпитање мање истиче императив стицања специфичних количина знања, иако је и то неопходно, а више инсистира на развијању универзално применљивих интелектуалних способности које представљају инструмент за стицање сазнања и расуђивање о њима“(Грандић и Гајић, 2001: 23). Већи обим знања и

чињеница, наравно, само по себи не води увек до веће свести или пожељног и одговорног понашања. Телевизије могу утицати на подстицање емоционалног ангажмана, личне одговорности и учешћа у разним друштвенопожељним активностима.

Телевизија утиче на васпитање и захтева постојање одређеног нивоа интелектуалних способности код младих да би они могли да разуму садржај који им се презентује. “Осећај непосредности и интимности ствара специфичне ситуације при доживљавању и смањује, у већој или мањој мери критичко одстојање гледалаца и не дозвољава им да заузму одређени став. Због тога се приликом коришћења телевизије у организованом васпитно – образовном раду намеће потреба и нужност да се оно што су гледаоци видели и доживели преко ТВ екрана расчлани и систематизује, да добије своје место и редослед у свести. Свест је уопште речено, предуслов за потпуно усвајање и критичку оцену, а код телевизије је она, због специфичне ситуације у којој се гледаоц налази, свакако неопходна”(Ђорђевић, 1979: 26).

У разматрањима развоја интелектуалних способности издиференцирала су се два основна правца: „један заступа мишљење да су интелектуалне способности нешто што је урођено, на шта спољашњи свет нема утицаја, док други наглашавају нешто што је утицај и значај спољашњих подстицаја и деловања на интелектуални развој” (Грандић и Гајић, 2001: 24). Узимајући у обзир други правац можемо закључити да телевизија као спољашњи подстицај који делује на више чула може васпитавати и подизати интелектуални развој код младих, јер васпитање почиње опажањем.

Телевизије нуди могућност праћења занимљивости с подручја науке, технике и културе, али и нових достигнућа у различитим области. Такве емисије могу позитивно да делују на васпитање младих чиме доприносе развијању њихових интелектуалних способности, али и моралних ставова и емоционалног доживљавања природе и света око себе.

Предшколски узраст је право време за примарну социјализацију, из тога проистиче да се у њему поставља темељ културализације сваког појединца. Формирање еколошке свести и савести, упознавање принципа еколошког деловања и оспособљавања за њихову целисходну и одговорну примену у заштити, обнављању и унапређивању животне средине је дуг, постепен и континуиран процес, који започиње њиховим наслућивањем и буђењем одговарајућих емоција код деце, а тече читавог живота достижући степен развоја рационалних и моралних ставова карактеристичних за одраслог човека (Каменов, 2005: 304). Телевизија може помоћи у развијању еколошке свести, а овај процес се одвија и кроз породицу, васпитно образовни систем и друштво у целини.

Структура програма новинарског/медијског образовања у различитим земљама света обликована је у односу на различите медијске културе. Дилема о томе да ли је новинарство професија или занат, да ли је најбоље изучавати га као академску дисциплину или као стручни курс, актуелна је у свету и код нас, а развој институција и програма образовања у Србији управо осликава различито виђење овог питања. Док с једне стране државни факултети инсистирају на образовању које даје широку опште образовну основу, приватни факултети и школе склонији су изучавању занатских страна новинарског посла. Институције које се баве образовањем за остала медијска занимања, традиционално мање пажње посвећују општим предметима у образовању и фокусирају се на стручне стране професије (Милошевић, 2006: 21).

Образовање новинара генерално представља важан и проблематичан сегмент новинарског занимања, посебно када је новинарство постало занимање високо – образовних. Најчешће се јављају дилеме око његове организације, специјализације, аутономије, контроле (Игњатовић, 2006: 119). Конформизам, односно несапремност и неспособност за критичко мишљење представља велики проблем. ТВ бежи од критичко-аналитичког става, јер то кошта, а програми таквог типа нису довољно гледани. Неспремни и неуки новинари, који у медијима налазе, пре свега, ухлебљење, не покушавају да граде сопствени журналистички став. Мотивисаност новинара за медијско образовање у данашње време готово да се подразумева имајући у виду потребу перманентног усавршавања чија се реализација не исцрпљује кроз индивидуалну самообразовање. Заинтересованост за организоване групне облике едукације може бити израз унутрашње мотивације и или екстринзичке мотивације. У овом случају подстицаји могу бити материјални (већа зарада, напредовање у служби), али и другачије природе (захтев надлежног уредника или руководиоца, устаљена сарадња редакција са школама за новинаре, боље шансе за запошљавање) (Пантић, 2006: 85).

Закључак

Телевизија може имати изузетан утицај у подизању свести гледаоца на свим нивоима. Због своје свеобухватности у погледу тема које покрива, као и у погледу јачине пријема њених садржаја и изузетне популарности потенцијално представља изузетно важно средство васпитања и формирања опште културе. Телевизија има изражену васпитно-образовну функцију која је садржана у комбинацији визуелног са звуком, која на подесан начин буди у свести гледаоца посматрача, осећај истинског, документованог, конкретног. Конкретност и непосредност приказаних тема појачавају рецепцију њихових садржаја. На тај начин телевизије могу вршити важну функцију у подизању самосвести гледалаца. Приказивање лепих пејзажа, мора, река и планина може пробудити позитивне емоције код гледалаца. Исто тако приказивањем катастрофа за које одговорност сноси човек могу пробудити сажаљење, забринутост за будућност Земље, саосећање итд.

Литература

1. Баћевић, М. и група аутора (1979), *Млади у систему масовног комуницирања*, Београд: Истраживачко-издавачки центар.
2. Грандић, Р., Гајић, О. (2001), *Теорије интелектуалног васпитања*, Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.
3. Ђорђевић, Ј. (1979), *Телевизија у васпитању и образовању*, Београд: Савремена администрација.
4. Игњатовић, С. (2006), *Етика и образовање новинара*, у: *Образовање за медије, искуства, искушења и перспективе*, Београд: Центар за професионализацију медија, Институт друштвених наука.
5. Илић, М. (2006), *Рађање телевизијске професије*, Београд: СЛЮ.
6. Јовановић, З. (2005), *Комуникацијска култура*, Врање: Учитељски факултет у Врању, Филозофски факултет у Косовској Митровици.

7. Каменов, Е. (2005), *Екологија у дечијем вртићу*, у: Заштита радне и животне средине у систему националног и европског образовања, Ниш: Факултет заштите на раду у Нишу.
8. Кораћ, М. (1992), *Зашто образовање? Срце за планету*, Београд: Еко центар.
9. Мек Квин, Д. (2000), *Televizija*, Београд: СЛИО.
10. Милошевић, М. (2006), *Факултетско образовање новинара и медијских професионалаца*, у: *Образовање за медије, искуства, искушења и перспективе*, Београд: Центар за професионализацију медија, Институт друштвених наука.
11. Мусић, С., Брдар, С. (2002), *Еколошка едукација у основним школама*, Београд: Ревизија рада, Заштита прес.
12. Николић, В. (2003), *Образовање и заштита животне средине*, Београд: Задужбина Андрејевић.
13. *Образовање за медије, искуства, искушења и перспективе*, Центар за професионализацију медија, Институт друштвених наука, Београд, 2006.
14. Пантић, Д. (2006), *Мотивација учесника у процесу медијског образовања*, у: *Образовање за медије, искуства, искушења и перспективе*, Београд: Центар за професионализацију медија, Институт друштвених наука.
15. Пауновић, К. (1987), *Екологија у школи*, Београд: Зборник радова Самоуправно друштво и екологија.
16. Clarke, T., Slegg, S. (1998), *Changing Paradigms*, London: Harper Collins.
17. Цинић, Ф. (1978), *Масовно комуницирање у савременом свету*, Београд: Савремена администрација.